

Kratkoročna misija Podrška za ispunjavanje uslova zemalja uvoznica
Aktivnost 3.6
(CARDS Twinning projekat BA05 IB AG 01)
Sarajevo 08. – 09. aprila 2008. godine

Izveštaj o misiji

1. Dr. Michael Stede, službeni veterinar

2. Cilj i zadaci misije:

Pojašnjenje u vezi sa pitanjima iz oblasti izvoza proizvoda od ribe iz BiH u Evropsku uniju.

3. Raspored misije:

Datum	Aktivnosti / Sastanci	Napomene: Učesnici
07.04.08 (15.00 – 18.00)	Let iz Hamburga u Sarajevo; neformalni sastanak sa RTA i priprema za sljedeći dan. Informacije o ustroju mjerodavnog organa u vezi sa službenom kontrolom hrane. Razmjena informativnog materijala.	Dr. Karoline Schollmeyer
08.04.08 (07.00 – 16.30)	<u>U blizini Mostara:</u> Posjeta «Norveško-bosanskom ribogojilištu»: «NORFISH» Sastanak i procjena situacije u ovom privrednom subjektu u smislu sigurnosti hrane sa nadležnim predstavnikom mjerodavnog organa (MO), gđom. Lenkom Herceg.	Gđa. Lenka Herceg: Veterinarski inspektor Hercegovačko-neretvanskog kant.; Gosp. Sanel Sarić, Generalni direktor NORFISH-a
	<u>U Sarajevu:</u> Sastanak s predstavnicima Ureda: Razgovor o relevantnim nalazima sa N-BiH ribogojilišta. Razgovor s predstavnicima Ureda o zahtjevima za izvoz i implementaciji izvozne procedure od strane Ureda za veterinarstvo u BiH, sa posebnim osvrtom na postupak izdavanja odobrenja i stavljanje na spisak EU	Dr. Drago Nedić, Direktor Ureda; Dr. Darko Čobanov, Zamjenik Direktora Ureda; Dr. Sanin Tanković, Sekretar Ureda.
09.04.08	<u>U Sarajevu:</u> Univerzitet u Sarajevo, Veterinarski fakultet: Zavod za higijenu i tehnologiju namirnica: Posjeta laboratorijama i informisanje o mogućnostima ocjene higijene ribljeg mesa u skladu sa Uredbom 854/04. Nastavak diskusije sa predstavnicima Ureda.	Dr. Muhamed Smajlović
10.04.08	Odlazak iz Sarajeva u Njemačku (Hamburg/Cuxhaven)	
	Usluge prevođenja pružio	Elvis Kardžić

3. Rezime rezultata misije:

Od ove godine BiH je na spisku trećih zemalja za izvoz proizvoda od ribe u EU.

Od potpisnika ovog izvještaja traženo je da pruži podršku veterinarskoj službi BiH u oblasti izvoza proizvoda od ribe u EU. U tom smislu od posebnog interesa bili su preduslovi u vezi sa aktivnostima prema privrednim subjektima kao i sa postupkom izdavanja certifikata za izvoz.

3.1 Posjeta privrednom subjektu:

Kao prvi korak, izvršen je obilazak privrednog subjekta koji proizvodi duboko zamrznute proizvode kalifornijske pastrmke (*Oncorhynchus mycis*) iz vlastite akvakulturne proizvodnje. Rezultati ove posjete trebaju poslužiti kao odgovarajući primjer za izdavanje odobrenja u postojećim uslovima u praksi. Navedeni privredni subjekat ima dugu tradiciju prerade proizvoda od ribe, a njegov vlasnik i menadžeri kvaliteta adekvatno su informisani o zahtjevima za izdavanje odobrenja za izvoz u EU.

Nadležni veterinarski inspektor, gospođa Lenka Herceg, koja je odgovorna za službene kontrole u privrednom subjektu, posjeduje odgovarajuće znanje o pitanjima sigurnosti hrane u EU. Navedena inspektorica i kratkoročni ekspert bili su dobri sagovornici tokom diskusije o pitanjima koja su se odnosila na predmetni privredni subjekat.

Tokom obilaska, u privrednom subjektu nije bilo radnih aktivnosti. Vlasnik je posjetitelje informisao da sve dok preduzeće ne dobije odobrenje za izvoz u EU, iskorištenost postojećih kapaciteta je oko 30% i iz tog razloga je odloženo vršenje ulaganja.

Privredni subjekat je općenito bio u dobrom stanju, ali su ipak primjećeni neki nedostaci koji se tiču rasporeda objekata i njihove izgradnje, kao i prostorija za ličnu higijenu:

Područje za ulazni materijal (riba sa farme) i obližnje odlagalište ribljeg otpada:

Riblji otpad odlaže se kroz vrata direktno vani, na grubu betonsku površinu. Ostaci i kapljice ribljeg otpada privlače insekte u normalnim radnim uslovima. Zatvorena struktura koja bi služila kao odlagalište sa još jednim vratima umanjila bi taj problem i spriječila ulazak insekata u objekte.

Prostor za slanje proizvoda od ribe

Situacija je u načelu ista kao što je opisano iznad. Zatvorena utovarna rampa spriječila bi ulazak insekata i štetočina.

Lična higijena:

Loš raspored prostorije za presvlačenje; uređaj za pranje zaštitne odjeće nalazi se unutar prostorije za presvlačenje.

Česmama se mora ručno rukovati, a na lavaboima za pranje ruku nedostaje osnovna oprema.

Neki nedostaci u smislu izgradnje i opreme:

Na nekim mjestima spojevi između poda/zidova nisu adekvatno pokriveni.

Na raznim mjestima je prisutna hrđa kao i nezaštićeni kablovi na izloženim mjestima, što nije lako za čistiti.

Mogućnost za procjenu higijenskog stanja proizvodnje je bila ograničena jer nisu vršene radne aktivnosti.

Zatečeno stanje posjećenog privrednog subjekta ukazuje na općenito dobro održavanje.

Međutim, obilaskom je utvrđeno i da privredni subjekat ne ispunjava u potpunosti zahtjeve Zajednice u vezi sa proizvodnjom proizvoda od ribe za izvoz u Zajednicu.

Nadležna inspektorica bila je svjesna nedostataka koje je utvrdio strani ekspert, ali ne postoji postupak kojim bi se od privrednog subjekta tražilo provođenje korektivnih aktivnosti.

3.2. Posjeta Zavodu za higijenu i tehnologiju namirnica Veterinarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu:

Šef Zavoda, dr. Muhamed Smajlović, pružio je informacije o osoblju, prostornim kapacitetima i opremljenosti zavoda. Istakao je da zavod raspolaže znanjem i iskustvom za vršenje svih analiza potrebnih za ispunjavanje odredbi Uredbe 882/2004 i 854/2004 u vezi sa laboratorijskim kontrolama proizvoda od ribe samo na određenom broju uzoraka. Što se tiče

posebnih analitičkih potreba u oblasti analize rezidua lijekova koji se koriste u akvakulturi, predviđeno je moguće ulaganje od nekih sto hiljada eura kako bi se ispunili standardi EU u praćenju rezidua u skladu sa planom godišnjeg izvještavanja prema Komisiji EU. Međutim, kratkoročni ekspert je stekao utisak da su u Zavodu prisutni volja, angažovanost i znanje za vršenje analiza, ali broj uposlenog osoblja neće biti dovoljan za vršenje analiza odnosno za osiguravanje adekvatnih količina analiza. Iz iskustva kratkoročnog eksperta, biće potrebni dodatni kapaciteti u smislu osoblja i opreme da bi se, pored kontrole uzoraka sa tržišta radi praćenja vlastitih sistema kontrole u preduzećima, vršile kontrole proizvoda na uzorcima iz pošiljki namijenjenih za izvoz u EU.

3.3 Sastanak sa predstavnicima Ureda za veterinarstvo (Ured) tokom posjete:

Sadržaj razgovora i rezultati sastanaka sa predstavnicima Ureda u Sarajevu dana 08. i 09. aprila dati su u nastavku:

- Primjedbe o opštem ustroju privrednih subjekata koji se bave uzgojem i preradom ribe u BiH:

Većina privrednih subjekata koji su predviđeni za izdavanje odobrenja prerađuju slatkododne vrste iz vlastite akvakulturne proizvodnje i eventualno ribe dobivene ribolovom. Proizvodi od morskih riba uvoze se iz Hrvatske radi dalje prerade u preduzećima u BiH. Ona preduzeća koja su predviđena za izvoz u EU uzimaju proizvode od ribe samo od drugih odobrenih privrednih subjekata iz trećih zemalja.

- Ustroj Ureda u smislu izdavanja odobrenja i kontrole privrednih subjekata:

Opštu koordinaciju veterinarskih pitanja vrši centralni Ured za veterinarstvo kao centralni mjerodavni organ (CMO) koji je odgovoran za objavljivanje spiskova privrednih subjekata koji imaju odobrenje za izvoz.

Na entitetskom nivou vrši se izdavanje odobrenja i određivanje broja odobrenja.

Lokalni službeni veterinar ima pravo i odgovoran je za vršenje kontrola radi provjere poštivanja zakonskih odredbi usklađenih sa Zakonom o hrani EU, naročito u pitanjima dobrih higijenskih praksi i HACCP-a.

- Prijavljivanje privrednih subjekata EU

Spisak privrednih subjekata kojima je izdano odobrenje, a koji sačinjava Ured kao CMO, prijavljuje se Komisiji EU radi objavljivanja u Službenim novinama, a ona će dalje ove službene informacije prosljediti graničnim inspeksijskim prelazima EU radi kontrole uvoza i provoza dobara životinjskog i biljnog porijekla iz trećih zemalja.

- Preduslovi koji prethode «stavljanju na spisak EU»:

Kako je ranije navedeno, rukovanje, priprema i prerada moraju ispunjavati zahtjeve propisane relevantnom legislativom EU, naročito Uredbom 178/2002, 852/2004 i 853/2004. U skladu sa postupcima utvrđenim Uredbom 882/2004 i 854/2004, nadležni mjerodavni organ (MO) mora provjeravati poštivanje odredbi navedenih Uredbi koje se odnose na privredne subjekte. Za to je neophodno dobro poznavati potrebu za navedenim zahtjevima i načine za njihovu provedbu u praksi kako za preduzeća tako i za službena lica, uključujući kriterije sigurnosti hrane i kriterije higijene hrane iz Uredbe 2073/2005 kao i Uredbe 2074/2005, uz ostale zakonske zahtjeve u vezi sa kontaminantima, reziduama lijekova i aditivima.

Nema nikakve sumnje da se sve gore navedeno uzima u obzir u BiH. Međutim, kratkoročni ekspert smatra da postoje otvorena pitanja u smislu praktične provedbe. Ovo se odnosi na činjenicu da čitav sistem kontrole kvaliteta, koji uključuje higijenske preduslove i sistem HACCP, mora dostaviti samo preduzeće kao dio prijave koju podnosi CMO-u. CMO je dužan provjeriti da li su isti u skladu sa zahtjevima EU u pogledu higijene hrane. Konačna provjera od strane CMO sa pozitivnim rezultatom služiće kao osnova za izdavanje odobrenja i uvrštavanje predmetnog preduzeća na spisak od strane CMO. Nadležno MO će time imati objedinjenu osnovu za praćenje i vršenje kontrola privrednih subjekata kojima su izdata odobrenja.

Mora se naglasiti da preduslovi koji podrazumijevaju dobre higijenske prakse čine osnovu za adekvatan sistem HACCP i moraju se pažljivo poštovati.

Iz iskustva kratkoročnog eksperta, dobro poznavanje načela dobrih higijenskih praksi i HACCP-a nije dovoljno za pronalaženje adekvatnog načina za praktičnu provedbu navedenih načela, a s obzirom na različitosti i posebne zahtjeve raznih proizvoda od ribe. Navedeno se odnosi na posebnu riblju fiziologiju, biohemiju i mikrobiologiju, kao i na uticaj okoline na sigurnost proizvoda od ribe.

Hazarde vezane za pojedine riblje vrste i proizvodnju potrebno je identifikovati, izmjeriti i potom odrediti granice kako bi se hazardi držali pod kontrolom. Verifikacija u toku kontrole sistema vlastite kontrole u privrednom subjektu je teška dužnost za nadležni MO jer na licu mjesta općenito nema dostupnu pomoć grupe naučnih stručnjaka.

Za izvoz u EU, nadležni službenik mjerodavnog organa mora vršiti certifikaciju u skladu sa opštim načelima certifikacije (Direktiva 2002/99/EC, koja općenito važi za svaku vrstu certifikacije) kojom će potvrditi da je pošiljka namijenjena izvozu u EU sigurna i da je proizvedena pod uslovima i prema zahtjevima propisanim relevantnim zakonom o hrani EU. Certifikaciju je potrebno vršiti na službenom obrascu propisanom Uredbom 1664/2006/EC.

Tako izdati certifikat treba pratiti pošiljku direktno do evropskog graničnog inspeksijskog prelaza (GIP), gdje se vrši prva i finalna kontrola za pošiljke namijenjene direktno za uvoz u EU. Za provoz ili skladištenje u skladištu mogući su neki posebni postupci, ali to nije toliko interesantno jer su preduslovi odnosno zahtjevi isti za sve moguće postupke na GIP EU.

Mogućnost vlasti u BiH da koriste sistem TRACES bila bi korisna za obje strane.

Kratkoročni ekspert je stekao utisak da je hitno potrebno dati nadležnom MO potrebna zakonska ovlaštenja za provedbu aktivnosti predviđenih zakonskim aktima odnosno odredbama evropske legislative za kontrolu proizvoda od ribe (Uredba 854/04, 882/04). Ovo se naročito odnosi na praćenje i verifikaciju sljedećih vlastitih sistema u preduzeću:

- Sistema koji su preduslov (dobre higijenske prakse),
- Analize hazarda i rizika,
- Sistema HACCP-a,
- Kontrole proizvoda u smislu kriterija sigurnosti hrane i higijene prerade,
- te dokumentiranja svega navedenog.

Praćenje podrazumijeva ne samo utvrđene kritične kontrolne tačke (CCP) nego i higijenske preduslove i sistem HACCP-a. Mikrobiološkim uzorkovanjem radi kontrole efikasnosti čišćenja i dezinfekcije, kao i kontrole konačnog proizvoda spremnog za puštanje u promet ili izvoz, provjeravaju se postupci koje privredni subjekat provodi u cilju sigurnosti hrane.

I konačno, nadležni MO mora imati ovlaštenja za provedbu zakona kako bi mogao izdavati naloge za poduzimanje korektivnih mjera u slučaju nepoštovanja zakonskih odredbi.

Zaključak:

Načelno su zadovoljeni svi zahtjevi za izvoz proizvoda od ribe u EU. Mjerodavnom organu nadležnom za vršenje kontrola i certifikaciju potrebna su zakonska ovlaštenja za praćenje, kontrolu i certifikaciju preduzeća sa spiska koja su predviđena za izvoz proizvoda od ribe u EU.

Zatečeni laboratorijski kapaciteti u smislu kvaliteta i angažovanosti osoblja u zavodu su zadovoljavajući, ali su stvarne mogućnosti za vršenje potrebnog broja analiza ograničene te je potrebno izvršiti ulaganja, naročito u smislu adekvatnog broja visoko obučenog osoblja. Ovo je naročito hitno u oblasti rezidua veterinarskih lijekova u vezi sa proizvodima akvakulture, jer je

to važno za izvoz. Navedene analize garantovane su planom praćenja rezidua u preduzećima koja se bave akvakulturom, a koji je podnesen EU.

4. Opšte primjedbe o projektu: Nema primjedbi
(koje se ne odnose direktno na misiju):

potpisao dr. Michael Stede